

Over methodologische nauwgezetheid, wetenschappelijke kwaliteit en methodologisch perfectionisme van beleidsgericht onderzoek

Een reactie op M. van de Vall: 'Sociaal beleidsonderzoek tussen aanpassing en kritiek'. *Pedagogische Studiën*, 1984, 61, 412–413.

J. SCHEERENS

*Stichting voor Onderzoek van het Onderwijs,
's-Gravenhage*

Volgens Van de Vall heb ik twee citaten uit zijn boek 'Sociaal Beleidsonderzoek' zodanig 'bewerkt' dat 'ongeveer het tegendeel' geconcludeerd zou moeten worden van mijn interpretatie in het artikel 'Beleidsgericht evaluatieonderzoek tussen aanpassing en kritiek' (1984). In dit artikel noemde ik als enkele kenmerken van Van de Valls 'professioneel paradigma van sociaal beleidsonderzoek': een grotere nabijheid van de onderzoekers ten opzichte van de beleidsvoerders en een relativering van de eis van wetenschappelijke kwaliteit bij beleidsgericht onderzoek.

Voor wie bekend is met Van de Valls reacties op eerdere kritieken op 'Sociaal Beleidsonderzoek' zal de wijze waarop hij zijn opponenten neerzet als verdraaiers van zijn teksten niet meer verbazen (zie Van de Vall, 1980^b, 1981). Van de Vall categoriseert of etiketteert zijn critici als 'vertegenwoordigers van het normale paradigma in de sociale wetenschappen', 'methodologen' of 'neo-positivisten', die zich zozeer in hun identiteit bedreigd moeten voelen door zijn 'professioneel paradigma' dat zij zelfs naar ongeoorloofde methoden van kritiek grijpen. De kritiek wordt daarbij overigens als een bevestiging van het bestaansrecht van het speciale paradigma van beleidsonderzoek opgevat, want 'Hoe hardnekkiger (het oude paradigma wordt) verdedigd, hoe duidelijker het heeft gefaald!' (Koningsveld, 1979, p. 165 geciteerd door Van de Vall, 1980, p. 7). De hiermee geïmpliceerde immuniseringstruc nemen echter de noodzaak niet weg om de beschuldigingen van ongeoorloofde kritiek nauwkeurig op hun merites te bezien. Ter zake dus.

In het eerste citaat (noot op p. 124) zijn tot mijn spijt drie woorden verkeerd overgeno-

men. Aan de betekenis van het citaat doet dit niets af. 'Going native' betekent zoveel als het opgeven van de objectiviteit van de onderzoeker en zo wordt dit begrip ook door Van de Vall geïntroduceerd op p. 206 van zijn boek. Belangrijker dan speculaties over wat Van de Vall de ene keer wel en de andere keer niet met 'going native' bedoelt is de context waarbinnen deze bewering gedaan wordt. (Ik heb de citaten in kwestie ook alleen als illustraties in voetnoten opgenomen). Deze context, het gehele boek 'Sociaal Beleidsonderzoek', bestaat uit de weergave van een empirisch onderzoek naar de benutting van beleidsgericht onderzoek. Aan de conclusies van dit onderzoek wordt tevens een prescriptieve waarde toegekend. Op deze wijze wordt gekomen tot een 'professioneel paradigma van sociaal beleidsonderzoek'. Wat nu de nabijheid van de onderzoekers ten opzichte van de beleidsvoerders betreft blijkt onder meer uit Van de Valls onderzoek dat er sprake is van een grotere beïnvloeding van de beleidsvorming door beleidsgericht onderzoek wanneer de onderzoekers intern zijn. Ook komt hij tot de conclusie, c.q. aanbeveling, dat 'een zekere mate van betrokkenheid (*een-der-de van de werktijd*) – cursivering J.S. – van de interne onderzoeker bij het ontwerpen en/of ontwikkelen van beleidsmaatregelen een gunstig effect heeft op de benutting van zijn onderzoeksproject in de organisatorische beleidsvorming (p. 93)'. Uit dit soort stellingen is op te maken dat in 'Sociaal Beleidsonderzoek' een grotere nabijheid van beleidsonderzoekers t.o.v. beleidsvoerders wordt bepleit. Van enige relativerende discussie van de desbetreffende onderzoeksuitkomsten, bijvoorbeeld door te wijzen op het belang van een 'redelijke mate van onafhankelijkheid van de beleidsonderzoeker' is geen sprake, hetgeen des te opmerkelijker is omdat tevens uit het onderzoek bleek dat beleidsvoerders 'lagere onafhankelijkheid' als nadeel van interne onderzoekers zagen (p. 83).

Wat het tweede citaat betreft dat ik 'bewerkt' zou hebben vind ik dat de interpretatie die Van de Vall eraan geeft, nl. door te stellen dat 'integendeel' alleen betrekking heeft op 'zonder meer' gezocht is. Het woord 'integendeel' is dan verkeerd gebruikt. Ik acht het niet waarschijnlijk dat iemand uit de desbetreffende passage zou lezen dat het opvoeren van de wetenschappelijke kwaliteit een noodzakelijke, maar geen uitputtende voorwaarde is om het rendement van sociaal beleidsonderzoek te verhogen. Een zo duidelijk standpunt over de betekenis van wetenschappelijke kwaliteit voor het rendement van beleidsgericht onderzoek treft men in 'Sociaal Beleidsonderzoek' ook nergens anders aan. In het eerste inleidende hoofdstuk wordt weliswaar opgemerkt dat het produkt van beleidsgericht onderzoek zowel waar als benutbaar moet zijn (in Van de Valls terminologie en 'epistemologische validiteit' en 'implementaire validiteit' moet hebben), maar de nadere interpretatie daarvan wordt bepaald door de discussie over de volgende opmerkelijke onderzoeksuitkomst: 'Naarmate projecten van sociaal beleidsonderzoek in hogere mate voldoen aan de wetenschappelijke eis van methodologische nauwgezetheid, worden zij in geringere mate in de organisatorische beleidsvorming benut' (p. 131). 'Methodologische nauwgezetheid', c.q. de operationalisatie daarvan, wordt in 'Sociaal Beleidsonderzoek' opgevat als indicator van 'epistemologische validiteit' of zelfs van 'wetenschappelijke kwaliteit'. In de bespreking van deze onderzoeksuitkomst wordt door Van de Vall geopperd dat 'epistemologische validiteit' en 'implementaire validiteit' (d.w.z. de validiteit t.o.v. het beleid) wezenlijk tegengestelde principes zijn (p. 132), een interpretatie die hij weer verwerpt wanneer blijkt dat methodologische nauwgezetheid er weinig toe doet als de onderzoekers maar intern zijn. In de door mij geciteerde passage (p. 207), uit het onderdeel van het boek waarin de kenmerken van het 'professioneel paradigma' worden samengevat, wordt echter opnieuw een tegenstelling tussen wetenschappelijke kwaliteit en implementaire validiteit gesuggereerd. Ik ben het eens met de conclusie van Segers (1981), dat als het gaat om een keuze tussen deze twee 'tegengestelde' principes in 'Sociaal Beleidsonderzoek' het accent gelegd wordt op de implementaire validiteit. Temeer daar de bevinding dat een belangrijk deel van de benutte projecten kennelijk

(als men gelooft in de validiteit van de meting van 'methodologische nauwgezetheid') moet hebben bestaan uit onjuiste diagnoses, vertekende beschrijvingen en dubieuze evaluaties in het boek totaal niet geproblematiseerd wordt. Dat is toch heel opmerkelijk voor een auteur die achteraf zegt dat wetenschappelijke kwaliteit (ik weet werkelijk niet of Van de Vall het adjectief 'wetenschappelijk' uit een of ander principe altijd tussen aanhalingstekens wenst te plaatsen) een noodzakelijke doch niet uitputtende voorwaarde is om het rendement van sociaal beleidsonderzoek te verhogen.

Het zou hier te ver voeren om de aan de orde zijnde onderzoeksuitkomst over de relatie tussen methodologische nauwgezetheid en onderzoeksbenutting aan een nadere analyse te onderwerpen. Uit de eerdere commentaren op het onderzoek van Van de Vall blijkt dat ook op dit vlak tal van kritische kanttekeningen te maken zijn (Becker, 1980; Swanborn, 1980; Molenaar, 1980; Segers, 1981). Wel moet nog gewezen worden op discrepanties tussen de wijze waarop methodologische nauwgezetheid in Van de Valls onderzoek is geoperationaliseerd, in zijn boek 'Sociaal Beleidsonderzoek' wordt geïnterpreteerd als 'epistemologische validiteit' of "wetenschappelijke" kwaliteit' en in zijn reacties op kritiek wordt opgevat als 'methodologisch perfectionisme' (of 'methodologisme' (Van de Vall, 1981). Met name deze laatste achteraf-interpretatie plaatst de discussie over 'epistemologische validiteit' in 'Sociaal Beleidsonderzoek' in een zeer merkwaardig daglicht.

In het artikel 'Beleidsgericht evaluatie-onderzoek tussen aanpassing en kritiek' heb ik gesteld dat een relativering van traditionele onderzoeksmethodologische eisen evenals het ondergraven van de onafhankelijkheid van onderzoekers funest is voor beleidsgericht evaluatie-onderzoek. Het doet mij genoegen dat Van de Vall het in deze 'zo ongeveer' met mij eens is. Uit zijn boek 'Sociaal Beleidsonderzoek' heb ik dit echter niet zonder meer kunnen opmaken. Integendeel.

Nu Van de Vall bij herhaling heeft gesteld dat hij in dit boek eigenlijk het tegendeel bedoelt met passages waarop kritiek wordt uitgeoefend, begint het verhaal over het afzonderlijke paradigma van sociaal beleidsonderzoek steeds meer te lijken op het sprookje van de nieuwe kleren van de keizer.

Literatuur

- Becker, H. A., *Twee paradigma's? Kanttekeningen bij M. van de Vall, Sociaal Beleidsonderzoek*. NSAV Studiedag, 28 mei 1980.
- Molenaar, J. W., Bespreking: 'Sociaal Beleidsonderzoek' van M. van de Vall. *Mens en Maatschappij*, 1980, 55, no. 4.
- Scheerens, J., Beleidsgericht evaluatie-onderzoek tussen aanpassing en kritiek. *Pedagogische Studiën*, 1984, 61, 116-126.
- Segers, J. H. G., Sociaal Beleidsonderzoek. *Tijdschrift voor Sociale wetenschappen*, 1981, 24, nr. 1, 69-89.
- Swanborn, P. G., 'Twee methodologieën naar aanleiding van Van de Vall's 'Sociaal Beleidsonderzoek', samenvatting referaat NSAV Studiedag, 28 mei, 1980.
- Vall, M. van de, *Sociaal Beleidsonderzoek*. Een professioneel paradigma. Alphen a/d Rijn: Samsom, 1980^a.
- Vall, M. van de, Over Normalen en Revolutionairen, ofwel de Strijd om het Professionele Paradigma van Sociaal Beleidsonderzoek, NSAV-studiedag mei 1980^b.
- Vall, M. van de, Over een empirische indringer in het heilige huisje der methodologie. *Tijdschrift voor Sociale Wetenschappen*, 1981, 24, nr. 1, 90-108.
- Vall, M. van de, Sociaal beleidsonderzoek tussen aanpassing en kritiek. *Pedagogische Studiën*, 1984, 61, 412-413.

Manuscript aanvaard 15-5-'84